

Juhász Gyula és a karikatúra

Juhász Gyulának, a „magyar irodalom legképzőművész ihletésű költője”-nek nemcsak másfél száz körüli művészeti jellegű verset és prózai írást tulajdoníthatunk, de rajzi-ábrázoló képessége is rendkívül figyelemre méltó. Kifejezési eszközeihez a költészet, az írás mellett — jöhet csak szórakoztató játékként — már fiatal kora óta a rajzolgatás is hozzátartozott.

Amint a költő öccse, Juhász Endre feljegyezte (1958), bátyja „...nagyon szeretett rajzolni, főleg emberi fejeket. Percek alatt kész volt egy-egy jellegzetes fejfel, s én irigykedve néztem, hogyan válnak élővé a néhány gyors ceruzavonással megrajzolt körvonalak”. Juhász Gyula fiatalon készített rajzain gyakran szerepeltek háborús jelenetek, mozgalmassá csatározások. Ezeknek témái nyilván összefüggnek azokkal a történelmi ábrázolásokkal (Attila, Árpád, Dobozi, Zrínyi stb.), melyek közül néhányat, mint akkoriban kedvelt reprodukciókat atyai nagybátyja, a negyvennyolcas érzelmű Juhász György, neves szegedi asztalosmester felsővárosi otthonában iskolás fiúként látott s foglalkoztatta az ő fantáziadús képzeletét.

Juhász egyik meghitt bizalmasa és a költő életmozaikjainak lelkes ismertetője, az egykor Szegeden újságíróskodó Magyar László volt. Az önkarikatúrák (1940) című visszaemlékező írásában részletesen foglalkozik Juhász Gyula rajzaival. Szerinte is a költő előszeretettel firkált minden kezéigébe eső papírdarabkára, különféle torzképeket, melyeket hozzájuk fűződő humoros megjegyzésekkel látott el. Ezek legtöbbször arcképek voltak s annyiban hasonlítottak egymáshoz, hogy fölül egyik fejet sem látta el, és úgy tűntek, mintha Juhász önkarikatúrái lennének. Köztük olyan is akad, mely a Baumgarten-díjra jelölt költőt „...a megburjánosodott igréket szélesen mosolygó, kövérkés arccal, gondosan fésült szakállal, bajusszal, monoklivál, cilinderral ábrázolva, így írta alá: Baumgarten Gyula”.

Olyan rajzok is kikerültek Juhász keze alól, melyekkel nem önmagát, hanem kortársait vagy barátait karikázta ki. Így többek között a színész Rózahegyi Kálmánról és Hegedűs Gyuláról, az írók közül pedig Jókai Mórról és Romain Rolland-ról, továbbá Andrásy Gyula és Bánffy Miklós grófokról készített karikatúrákat. Legtöbbször azonban önmagát gúnyolta ki, s egyik szuggesztív hatású, szakállas önkarikatúrája alá ezt jegyezte: „Jókai Juhász Gyula Mór önarcképe Dosztojevszkij után szabadon.” Magyar László summázatával egyet érthetünk, hogy „...nagyon érdekesek ezek az irkafirkák. Ha az ember figyelmesebben nézegeti őket, és a kusza rajzokat összeveti a hozzájuk írott megjegyzésekkel, föltétlenül fölfedez köztük igen komoly összefüggéseket. De belevilágítanak kicsit ezek a papírlapok Juhász Gyula garabonciás lelkebe is.”

A költőtől származó rajzok többsége az idők során sajnos megsemmisült, elkallódott, s csak töredékként maradt meg egy rész belőlük, melyek közül a szegedi múzeumba is jutott. Említést kell tennünk — a teljesség igénye nélkül — azokról a karikatúrákról is, melyeket Juhásztól egyrészt a kortárs hívatásos művészek, másrészt az ő nem művész barátai készítettek. Ezek közé tartozik Todor Manojlović: Décsy K. Alfréd zenészszerzőt és Juhász Gyulát bemutató rajza, mely a költő szín-művének, az Atalanti sikeres debreceni előadása alkalmával (1909) készült a komponistáról s a szerzőről. Emőd Tamás a borotvált arcú Juhászt, mint „Liliom”-ot ábrázolja érdekes karikatúráján. Gulácsy Lajos vázlatán parókás, zsabos francia márkiként jelenik meg az akkori (1908—1910) években Nagyváradon élő Juhász Gyula. A Major Henrik által 1923-

ben Szegeden rajzolt torzképe alá a „karikatúráim” jelzést rögtönözte a költő, s ezt a művésznak ajánlta. Az említetteknek kívül még Kovács Árpád és Magyar László is gyorsan odavetett vonalakkal (1925—1928) adták vissza a hiányos fogú, torzonborz szakállú barátjuk szeretettel eskábált képét. E karikatúrák közül több reprodukciót találhatunk a Juhász Gyula 1883—1937 című — Paku Imre által szerkesztett — kötetben (1962).

A költőt ábrázoló gúnyrajzok némelyikét Juhász olykor aláírásával hitelesítette, mintegy maga is mulatva a róla készült karikatúrákon. Máskor pedig humoros megjegyzésekkel egészítette ki, mint például a róla több torzképet is csináló Donátsy Kálmán „Tata” című rajzára (1920 k.), melyre ezt írta: „Még szépül rútszátir arcom — És milyen szép halott leszek?!?” De előfordult, hogy ilyesfajta verset rögtönözött a rajzok alá:

Hiába, mégis szép az élet,
És én se vagyok csúnya ám,
Apám Attila volt, ellenben
Mózes vala a nagyapám.

Juhász Gyula és a karikatúra viszonyáról szóló rövid ismertetésünket zárjuk a költőnek azzal a lényegre tapintó s egyben szellemes megállapításával, mellyel Magyar László: Grimasz (Szegedi panoptikum II.) című 1928-ban helyben megjelent „rajzskönyv”-ének előszavát kezdi: „A szokrateszi filozófiának, amely az ismerd meg magadat elvében tömörül, legközvetlenebb formája a karikatúra, amelyet magyarul torzképnek neveznek. Igaz, hogy nem mindegyik áldozat ismeri meg magát ebben a tükörben, de ennek viszont nem mindig a karikatúra az oka. A legtöbb ember ezen a földön csak többé-kevésbé sikerült torzképe saját magának, igazi lényének, valódi énjének... A jó karikaturista tulajdonképpen nagy igazságtevő, aki az emberi egyenlőtlenséget megszünteti, aki a szép a rút és rút a szép elve alapján megmutatja, hogy kiben mi lakozik...”

SZELESI ZOLTÁN

A repülő lények előőrséi alig néhány hete bukkantak föl világunkban. Akkor még senki sem fordított rájuk különösebb gondot, hiszen jelentéktelenek voltak s mindenkinek figyelmét lekötötte, hogy megérkezett a régen várt jó idő. Egy-két apró repülő lény jelenlétét muló tünénynek tudták be csupán az emberek, hiszen ezek a lények nem kellemetlenkedtek senkinek. Néhány napos jelenlétük nem igen szűrt szemet, annál is inkább, mert hamarosan nyomuk veszett, mintha csupán muló epizód lett volna megjelenésük. Am úgy látszik, mégsem epizód voltak, sokkal inkább előőrsök.

Legalábbis ez derült ki a minap Újszegeden. Megkezdődött ugyanis tömeges invázió. Akár büszkéik is lehetnénk, hogy annyi egyesült államokbeli, sőt szovjetunióbeli UFO (nem azonosított repülő tárgy) eset után e fura repülő lények éppen Szegedet, sőt Újszegedet választották tömeges inváziójuk színterüléül, ám megfelelően megvalósított kutatási eredmények híján egyelőre büszkeségünket talonba kell tennünk. Meglehetősen nehéz ugyanis megfigyelni ezeket a repülő lényeket, s ez nehezíti, hogy megjelenésükből levonjuk a megfelelő következtetéseket. Nehéz őket megfigyelni, több okból is. Részint azért, mert sokaságuk érkezése az esti homály idejére esik, részint pedig azért,

Odessza a Szovjetunió egyik tudományos központja. Hírneves tudósai közül meg kell említenünk Mecsnyikov biológust, Szecsenovot, az élettan professzorát, Umov fizikust, Zelinszkij vegyész, Zabolotnij és Gamaleja mikrobiológusokat, valamint Bogomolec és Filatov orvosokat, akik megvetették az odesszai tudományos élet szilárd alapjait.

A városban a tudományok állandó fejlődését 16 felsőoktatási intézmény és 30 tudományos kutatóintézet biztosítja, melyekben több ezer tudós dolgozik. Egyedül a főiskolai központ munkatársainak száma több mint tizenkétezer. Közülük 280 a tudományok doktora, 2200 pedig kandidátus. A felsőoktatási intézmények és a kutatóintézetek szoros kapcsolatot tartanak fenn a vállalatokkal, termelőszövetkezetekkel, állami gazdaságokkal. Az egyetemek mellett említést kell tennünk a jelentős kutatómunkát végző főiskolákról, többek között a műszaki, orvos-tudományi, mezőgazdasági, hűtőgépipari, hajómérnöki tanintézetekről.

Bővebben csak néhány kutatóintézetet és a bennük folyó munkát említhetünk. Mindenekelőtt az Odesszában nemrég létrehozott Ukrán Tudományos Akadémia Déli Kutatóközpontját, mely az odesszai, nyikolajevszki, herszoni és krimi területen húsz alosztályt egyesít. 1974-ben a Déli Központ 70 témából 1,6 millió rubel értékű kutatást végzett. Az elfogadott és bevezetett módszerek több, mint hat és fél millió rubel hasznot hoztak a népgazdaságnak.

Az odesszai, Filatov akadémikusról elnevezett szemészeti és szövetterápiai kutatóintézetet 1936-ban hozták létre. Alapítója és húsz éven át vezetője Filatov akadémikus, a hírneves szovjet szemész, a Szocialista Munka Hőse volt. Nevéhez szám-talan felfedezés fűződik: a szaruhártya átültetésének kidolgozása és gyakorlati megvalósítása, a glaukoma és trachoma gyógyítása, a plasztikai sebészet és szövetterápia fejlesztése, melyekkel nagymértékben elősegítette az orvostudomány fejlődését. Halála után, 1956-ban tanítványa, Puczkovszkaja akadémikus, az orvostudományok doktora, a Szocialista Munka Hőse vette át az intézet vezetését. Filatov munkáját tanítványai és követői sikeresen folytatják, a szemészet elméleti és gyakorlati problémáinak megoldásában nagy eredményeket érnek el. A

Odessza tudományos élete

szembetegségek diagnosztizálására új, nagy hatásfokú módszereket dolgoztak ki. Alkalmazzák a mesterséges szaruhártya beültetését, mellyel lehetővé teszik, hogy a betegek az egyébként reménytelen esetekben is visszanyerjék látásukat. A szem friss égési sérüléseinek gyógyítására új gyógyszerelési és sebészeti módszereket dolgoztak ki.

Az ország egyik tekintélyes kutatóközpontja a Lenin-rend és a Munka Vörös Zászló Érdemrend tulajdonosa, a fajtakisérleti kutatóintézet. Neves munkatársai Kiricsenko, Garkavij és Dolgusin akadémikusok, Muszjikó és Szozinov akadémiai levelező tagok, valamint kilencven doktor és kandidátus. Az intézet tudósai búza, árpa, zab, kukorica, rizs, takarmánybab és olaj-növények nemesítésével foglalkoznak. Itt kísérletezték ki az Ukrán határain túl is jól ismert új búza- (Odessza-26, Odessza-51, Hullámtörés), zab- (Odessza-46, Déli), és kukorica hibrideket (Odessza-50M). Az intézet által kikísérletezett új fajtákkal és hibridekkel a termelőszövetkezetek és állami gazdaságok kilencmillió hektár földet vetnek be.

A Kovalevszkijról elnevezett Deltengeri Biológiai Kutatóintézet odesszai tagozata hidrobiológiai, mikrobiológiai, biokémiai, fizikai és kémiai jellegű kutatásokat végez a Fekete-tengeren, valamint a tenger biológiai egyensúlyának fenntartására dolgozik ki hatásos módszereket. Így, egy érdekes példa: 1957-ben Zajcev hidrobiológus, az Ukrán Tudományos Akadémia levelező tagja fontos felfedezést tett: kimutatta, hogy a tenger felszínjén rétegben, melyben azelőtt nem tartották valószínűnek az életet, nagy számban fordulnak elő növényi és állati szervezetek. Így fedezte fel a neusztont, a tenger és az atmoszféra határán, a víz felső öt centiméteres rétegében élő szervezetek társulását. A réteg táplálékgazdagsága következtében élő szervezetek milliárdjai kelteznek itt. Az ide sodort rovarok, virágpor, spóra, a tengeri növények és állatok váladéka stb. gazdag táptalajt biztosít

a tengeri szervezetek számára. A neusztont, melynek felismerése az odesszai tudósok érdeme, immár a világ sok oceanográfiai intézetében tanulmányozzák. A neusztont felfedezése lehetőséget ad arra, hogy nagymértékben növeljék a tenger felszínén a nagy tápértékű algák, rákok és egyéb élőlények számát, s ennek következtében az értékes ipari alapanyag mennyiségét, s biztonságát a tenger és környezete természetes állapotát.

A népgazdaság érdekeit szem előtt tartva folytatja kutatásait az Ukrán Tudományos Akadémia Közgazdasági Intézetének odesszai osztálya. Egyik legfontosabb feladatának az óceánok és tengerek kincseinek kiaknázását tekinti. Konkrét feladata az Azovi-tenger, valamint a Fekete-tenger észak-nyugati vidékének folyótorkolataiban rejlő tartalékok gazdaságos hasznosítása és a szovjet dumai hajózás hosszú távú, korszerű fejlesztése.

Odessza a gyógyüdülők városa. Évente háromszázezer vendég üdül és gyógyítja magát a több, mint hetven sanatóriumban, üdülőben, panzióban, turistaházban. Ezek után teljesen természetesnek találhatjuk egy ilyen irányban kutató intézet létrejöttét. Hidrológus, vegyész, mikrobiológus és orvos dolgozik a gyógyiszap fizikai, kémiai és mikrobiológiai sajátosságait, az emberi szervezetre gyakorolt hatását tanulmányozzák. Új ásványvíz-forrásokat vizsgálnak meg, új egészségügyi intézményeket terveznek.

Az egyéb, szintén fontos tudományos kutatómunkát végző intézetek közül megemlíthetjük még az Állami Oceanográfiai Társaság, az Ukrán Tudományos Akadémia Távfűtési Intézete és az Ukrán Várostervezési Intézet (Giprograd) odesszai tagozatát, a Fekete-tengeri Tudományos Kutató és Tervezőintézetet, az Azovi- és Fekete-tengeri Oceanográfiai és Halászati Intézet csoportját, és még hosszan folytathatnánk a felsorolást.

MIHAIL ILJAS

Az invázió

mivel nagyon aprók, s fölöttébb gyorsan változtatják helyüket a levegőben, láthatóan mindenféle, repülő csészealjhoz hasonló eszköz igénybevétele nélkül.

Mivel megfelelő és elégséges kutatási eredmények egyelőre nem állnak rendelkezésünkre, kénytelen vagyok saját tapasztalataimból, s még néhány ember — teljesen szubjektív és laikus — megállapításai alapján jellemezni ezeket a lényeket.

Az már bizonyos, hogy az emberiség érdeklődésük középpontjában van, mivel tízezerszám gyűlte össze műsorkezdés előtt a kertmozi kapuja környékén. Tapasztalataim szerint 30—40 méterrel odébb számuk jelentéktelenre csökkent. Intenzív kapcsolatot is kívántak létesíteni az emberekkel, amit azonban a jelenlévők nagy csapkodás közepette utasítottak vissza. Néhányan megkísérelték ugyan a kétoldali kapcsolathívást, ám sikertelenül. A kapcsolat egvárdul maradt csak a repülő lények isykezték mindenáron 100 méter közel férközni. A sikertelenség eredményeképpen sajnós nem tudtuk megállapítani, értelmes lények-e, csupán annyit, hogy fölöttébb céltudatosak, ami viszont az értelem egyik legfontosabb tulajdonsága. Igaz,

céltudatosságuk furcsán nyilvánult meg, mármint abban, hogy mindenáron igyekeztek megszűrni bennünket, apró, szívóka-szerű testrészükkel.

Mivel a kapcsolatteremtés eredménytelennek bizonyult, sűrű csapkolódások közben többen felvetették a repülő, idegen lények elpusztításának szükségességét. Néhány jelenlévő szakértő azonban rávilágított ennek nehézségeire. A repülő lények tömeges megjelenése ugyanis kilitástalanlana tette egyszerű agyoncsapásukat — bár ez egy-két egyed esetében eléggé könnyen sikerült —, mivel egy helyébe azonnal több száz újabb lény érkezett. Egy állítólagos katonai szakértő azt is kifejtette, hogy föld — levegő rakéta alkalmazása is kilitástalanlana velük szemben. Lokátorvezérléssel azért, mert roppant kicsinyek és nagyon gyorsan változtatják repülésük irányát, valamint nagyon kicsiny a földhöz viszonyított magasságuk. Az infravörös önzérlés sem válna be ellenük a rakétákon, mert a lények hajtóműve nem termel észrevehető, a kereső számára felhasználható hőmennyiséget.

Lapzártakor még tartanak a kutatások a repülő lények természetét, mibenlétét, s elpusztításuk lehetséges módszereit illetően. Ez utóbbi

azért is fontos, mivel közben többen egymástól függetlenül rájöttek, ezek a lények a vérünkre pályáznak. Sűrűtö lenne tehát elpusztításuk, legalábbis megriktításuk.

Természetesen teljesen tudománytalan, ad hoc nézetek is kialakultak az invázió kapcsán, miszerint szünyogokról lenne szó, s jobb helyeken permetezéssel időben elbánnak velük. Ezeket a nézeteket azonban semmiképpen se tegye magáévá az olvasó. Tudománytalanságukat mi sem bizonyítja inkább, mint hogy az erre illetékesek sem úgy reagáltak a kialakuló helyzetre, mintha az egyszerűen szünyogok inváziója volna.

A vizsgálatok tehát megkezdődtek, eredményeikről tájékoztatni fogjuk Önöket. Mi lapunkban csupán egy javaslatot merünk előterjeszteni ez ügyben. Mivel jogállamban élünk, szocialista törvényességünk erejét is számításba kellene venni. Talán indítson pert a MOKEP a repülő lények ellen üzlettrontásért. Az indokot bőségesen szolgáltatja az a néhány káromkodva hazafelé induló nézőjelölt. Ha megszületik az ítélet, jeltlenül a lényeknek bármilyen természete, nyilván respektálni foznak a független magyar bíróság döntését s félbehagyják inváziójukat.

Ámbár... Szóval, ha mégiscsak szünyogok lennének...? SZÁVAY ISTVÁN